הלכה · משנה תורה · מפרשים · שורשי הים · ספר נזיקין

שורשי הים על משנה תורה, הלכות גזילה ואבידה

רבי יצחק מאיו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שורשי הים על משנה תורה, הלכות גזילה ואבידה

רבי יצחק מאיו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שורשי-הים-על-משנה-תורה-הלכות-גזילה-ואבידה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ח 4
הלכה ז 4
פרק ט 4
הלכה ג 4
פרק יא 9
הלכה יח 9

פרק ח

הלכה ז

אבל אם היה גר קטן אי אתה צרי' לחזור עליו אלא חזקתו שאין לו יורשין. הנה מדין זה מבואר שקטן אינו מוליד ועיין להרא"ם בפרשת ויקהל ד"ה חור בנה של מרים שהכריח שקטן אינו מוליד ממה שהוכרחו רז"ל לומר שבדורות הראשונים דוקא היו מולידין ולא ידעתי מה צורך לזה דבהדיא אמרינן שם בפ' בן סורר דקטן אינו מוליד מדכתיב אם אין לאיש גואל איש אתה צריך לחזור אחריו אם יש לו גואלים אם לאו קטן א"צ בידוע שאין לו הרי מבואר דקטן אינו מוליד וצ"ע:

פרק ט

הלכה ג

שורש מציל עצמו בממון חבירו אנס **המלך את הגזלן ואמר לו הראה לנו כל מה שיש לך והראה שדה זו שגזל בכלל שדותיו ונטלה המלך חייב להעמיד לו שדה אחרת כמותה כו'**. הנה בב"ק פ' הגוזל דקי"ו על מתני' דהגוזל את השדה ונטלוה מסיקין ואם מחמת גזלן חייב להעמיד לו שדה אחר ומסקינן מאי מחמת גזלן דאחוי אחוויי ומייתינן עלה ברייתא דקתני ישראל שאנוסוהו גויים והראה ממון חבירו פטור ואם נשא ונתן ביד חייב אמר רבא ואם הראה מעצמו כמי שנשא ונתן ביד דמי וחייב ע"כ ובפירוש ברייתא זו נחלקו בו אבות העולם הרי"ף וסיעתו עם רבינו האיי וסיעתו דלדעת הרי"ף פירוש הברייתא הוא בשאנוסוהו בפי' על ממון חבירו להראות להם או להביאם להם וע"ז קתני דאם אנוסוהו להראות ממון חבירו והראה כיון שהיה כאן אונס ולא עשה מעשה בידים אלא הראה לבד פטור דכל כי הא לא חשיב אלא גרמא בעלמא אבל אם אנוסוהו לעשות מעשה בידים ולהביא ממון חבירו והביא אע"פ שהיה כאן אונס בפי' כיון שעשה מעשה בידים להביא חייב דהו"ל מציל עצמו בממון חבירו ודינא דגרמי וחייב ובשיטה זו קאי רבינו והרמב"ן והרשב"א והרא"ה והרא"ש והטור סי' שפ"ח ואף הרז"ה בס' המאור והכריחו כן ממאי דשקיל וטרי תלמודא בתר הכי עלה דהך ברייתא כיע"ש:

ולפי שיטה זו כתב הרב הנמקי דאם אנוסוהו סתם ביסורים ומכות ולא אמרו לו דבר וכדי להציל עצמו מן האונס הראה להם ממון חבירו חייב כאלו עשה מעשה בידים כיון שלא אנוסוהו בפי' להראות ממון חבירו והיינו דקאמר רבא ואם הראה מעצמו כמי שנשא ונתן ביד דמי וחייב כלומר אפי' שהראה מחמת אונס כיון שלא אנסוהו בפי' על ממון חבירו כמי שנשא ונתן ביד דמי וחייב דאם כונת רבא שהראה מעצמו בלי אונס

כלל וכמו שנראה מפי' רש"י ק' דמאי קמ"ל רבא הא מילתא שמעינן לה ממתני' דקתני ואם מחמת גזלן חייב ומסקי' לא צריכה דאחוי אחווייי יע"ש: וזה נלע"ד ברור בכונת דברי הטור ז"ל בסי' שפ"ח ס"א וז"ל המוסר ממון חבירו ביד אנס כו' חייב לשלם לו אע"פ שלא נשא ונתן ביד במד"א שהראהו מעצמו בלי אונס או שאנסוהו להראות שלו והראה שלו ושל חבירו או שייסרו אותו ולא אמרו לו על מה והראה ממון חבירו ונפטר בו בכך חייב אבל אם אנסו אנס שיראה לו ממון פלוני והראהו פטור עכ"ל:

ואין ספק שזה שכתב הרב או שייסרו אותו ולא אמרו לו על מה והראה ממון חבירו ונפטר בו בכך חייב כו' הן הן דברי הנ"י ז"ל שכתב שזה פי' דברי רבא שאמר ואם הראה מעצמו כמי שנשא ונתן ביד דמי וחייב דאי מיירי בשהראה מעצמו בלי אונס כלל הא שמעינן לה ממתני' דקתני ואם מחמת גזלן חייב ומסקי' דלא צריכה דאחוי אחווייי כמדובר ואולם ראיתי למרן ב"י ז"ל שכתב דזה שכתב הטור או שייסרו אותו ולא אמרו לו על מה למדו הטור ממ"ש בגמ' לקמן בההוא גברא דאפקידו גביה כסא דכספא סליקו גנבי עליה שקלא ויהבא להו ואמר רב אשי חזינן אי איניש אמיד הוא עליה דידיה אתו וחייב ואי לא עליה דכסא אתו ופטור הרי דכי אמיד מיחייב אע"פ שלא אמרו בפי' דעליה דידיה אתו יע"ש : והר"ב ב"ח ז"ל דחה ראיה זו דהתם משום הכי חייב אפי' בסתם משום דעש' מעש' בידיים שנשא ונתן ביד כמ"ש שקלא ויהבא להו והוא ז"ל כתב דנפ"ל ממתני' ואם מחמת הגזלן חייב ואוקימנן לה באחוי אחווייי יע"ש והש"ך בס"ק כ"א דחה דבריו דמאן לימא לן דאיירי באנוסוהו והרי רש"י ז"ל פירש ששמע מבית המלך כו' ואין כאן אונס כלל והוא ז"ל כתב דמסברא כתב הטור דין זה דמיירי הטור כשניכרין הדברים שלא יסרוהו מתחילה בשביל ממון ולכן חייב יע"ש:

ותמהני טובא למה זה העלימו עיניהם מרן והב"ח והש"ך ז"ל מדברי הרב הנמקי שכתבנו שכנראה שהן הן דברי הטור ומה צורך להביא עצות מרחוק ואולי משמע להו דדברי הרב הנמקי הם בשאנסוהו סתם להראות להם ממון ולא פרשו לו אם ממנו או מאחר וזהו סתם דקאמר הרב הנמקי אבל לעולם פרשו לו ממון שמה שאנוסוהו אותו הוא להביא ממון וע"ז הוא שכתב הרב הנמקי דאם הראה להם ממון חבירו דחייב לשלם אבל בשאנסוהו סתם ולא אמרו לו על מה והוא מעצמו הראה להם ממון חבירו שהוא לשון הטור משמע להו למרן והב"ח והש"ך דכל כה"ג פטור לדעת הנמקי ולהכי הוצרכו להביא עצות מרחוק לסייע דברי הטור ממקום אחר ולא ממימרא דרבא דאם הראה מעצמו כמי שנשא ונתן ביד דמי וחייב וכמ"ש הרב הנמקי וזה נלע"ד דעת מרן החבי"ב דבסי' שפ"ח הג"הט אות י"ט כתב וז"ל ונראה מדברי רבינו בע"הט שכתב או

שאנסוהו להראות שלו והראה שלו ושל חבירו דדוקא בכה"ג חייב כיון דאנוסוהו על שלו והראה על של חבירו הוי מציל עצמו בממון חבירו אבל אם אנסוהו סתם והראה של חבירו פטור שיש בכלל האונס על ממון אחרים כמו על ממון עצמו ויש לתמוה דאדתני הטור בסיפא אבל אם אנסו האנס שיראהו ממון פלוני והראהו פטור לשמועינן רבותא דאפי' אנסוהו בסתם והראה ממון חבירו דפטור והניח הדבר בתימה וסיים שהרב הנמקי הכריח ממימרא דרבא דאפי' אנסוהו בסתם והראה ממון חבירו דחייב יע"ש ולכאורה דבריו תמוהים שהרי סיים הטור וכתב או שייסרו אותו ולא אמרו לו על מה והראה ממון חבירו ונפטר בכך חייב וא"כ מה זה שדקדק מרישא דכל כ"הג שאנסוהו סתם דפטור ומה הוקשה לו אדתני סיפא כו' מאחר שכבר בירר שיחותיו הטור דאפי' אנסוהו סתמא והראה דחייב והן הן דברי הרב הנמקי ז"ל וליכא למימר דהרב ז"ל לא היה לו גירסא זו בדברי הטור שלפניו שהרי בהגב"י אות ח' עמד ליישב תמיהת הב"ח ע"ד מרן ב"י דמבואר שהיה גורס כן בדברי הטור אמנם נראה שדעתו ז"ל לחלק בין אנסוהו סתם ולא אמרו לו על מה שכתב הטור לאנסוהו סתם להראות ממון ולא פירשו לו אם ממנו או מאחרים ומשמע ליה דאנסוהו סתם שכתב הנ"י ז"ל הוא שאנסוהו סתם להראות ממון ובכל כה"ג הוא דמסתפק הרב לדעת הטור אי חייב או לא וק"ל דיוקא אדיוקא בדבריו ולדעתי אין מקום לחלק ביניהם ואדרבא טפי מסתבר לחייב לדעת הטור באנסוהו סתם להראות ממון סתם מאנסוהו סתם ולא אמרו לו על מה דכשהזכירו לו ממון הו"ל כאומר בפי' ממון שלך דמי זה האנס שיניח את שלפניו ויצטרך ממי שאינו לפניו וסתמו כפירושו וכמ"ש מוהר"י פרמון הובאו דבריו בתשו' הרב משפטי שמואל סי' ע"ג ד"ס ע"א אבל כשמאנס אותו סתם ואינו מזכיר לו ממון הו"ל כאלו גילה דעתו שיודע שאין לו ממון ומפני זה אינו מזכיר לו ממון אבל הוא מאניסו סתם כאומר לו אע"פ שאין לך ממון מ"מ להציל עצמך עביד טצדקי מאחרים שיהיה לי ממון ואציל אותך מהאונס הזה זה נ"ל ברור בכונת הטור והנ"י ז"ל ושניהם דבר אחד אמרו ואין ביניהם כמלוא נימא ושוב ראיתי למוהרח"ש בחח"מ סי' ס"ח דק"א ע"א שדעתו ז"ל לחלק בין אנסוהו סתם להראות ממון לאנסוהו סתם ולא אמרו לו דבר וישב דברי הטור דלא תיקשי דיוקא אדיוקא וכמו שהק' מרן החבי"ב ז"ל ויש לי מקום לשא וליתן בדבריו הקדושים ז"ל ואין כאן מקומו ועיין להרב משאת משה חח"מ סי' ס"ח דקע"ז ע"א יע"ש ואיך שיהיה הנה זו שיטת הרי"ף ודעימיה דכל שאנסוהו להראות מממונו של פ' והראה פטור אבל אם אנסוהו והראה בשל חבירו או שאנסוהו להביא אפי' שאמרו בפי' להביא מממונו של פ' והביא חייב שאין אדם מציל עצמו בממון חבירו ואולם רבינו האיי גאון

ור"ח ובע"הט ורבינו אפרים תלמידו של הרי"ף והראב"ד ס"ל דכל שאנסוהו באונס הגוף אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש ואם אנסוהו בפי' להביא ממון חבירו ודאי פטור וכי קתני בברייתא ואם נשא ביד חייב לדעת רבינו האי ז"ל הק' אם אנסוהו להראות בשל חבירו והראה פטור אבל אם הוסיף הוא מעצמו ועשה מעשה ונשא ונתן ביד חייב כיון שהוסיף מדיליה לעשות מעשה בידיים מה שלא אנסוהו ולדעת הרב העיטור ז"ל ה"פ אם אנסוהו סתם להראות ממון ולא פירשו אם משלו אם משל אחרים והוא הראה בשל אחרים פטור כיון דלא עשה מעשה ואנסוהו סתם אבל אם אנסוהו סתם להביא בידיים והביא בשל חבירו חייב כיון דעשה מעשה בידיים ולא פירשו לו בפי' משל אחרים אבל אם אנסוהו בפי' על של חבירו להביא ודאי פטור דאין לך דבר דעומד בפני פקוח נפש אלא ע"ז וג"ע וש"ד ועוד הביאו ראיה לדבריהם מדאמרי' לקמן ההוא גברא דאפקידו גביה כסא דכספא אתו גנבי עליה שקלא ויהבא לגבייהו אתא לקמיה דרבא פטריה א"ל אביי האי מציל עצמו בממון חבירו הוא אמר רב אשי אי איניש אמיד הוא עליה דידיה הוא ואי לא אמיד אההוא כסא אתו ופטור הרי דכל דאיכא אומדנא שרוצים לאונסו להביא ממון חבירו אפי' נשא ונתן ביד פטור כ"ש כשאונסים אותו בפי' להביא ממון חבירו והביא דפטור ועוד הביאו ראיה מדברי הירוש' שבפ' החובל שאמרו גוים שאנסוהו ונטלו ממנו מממונו של חבירו בפניו פטור נטל הוא ונתן להם חייב אמ"ר יוסי הדא דתימא באותן שאמרו לו תן לנו ממון ונתן של חבירו אבל באותן שאמרו לו תן לנו מממונו של פ' אע"פ שהוציא ונתן להם פטור ע"כ:

הרי בהדייא דכל שאנסוהו בפי' להביא ממון פ' והביא פטור יע"ש והרמב"ן ז"ל במלחמות דחה ראייתם דמ"ש אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש כו' זו אינה ראיה דאטו אנן מי קאמרי' יהרג או יסבול יסורים ואל ימסור ממונו של חבירו ימסור ואל יהרג וישלם ממון לבעלי' קאמרינן והביא ראיה לדבר מדאמרינן בפ' הכונס ד"ס ע"פ ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם כו' מאי קמבעייא ליה ר"ה אמ' גדישין של ישראל היו דהוו מטמרי בהו פלשתים וקא מיבעייא ליה מהו לשורפם ולהציל עצמו בממון חבירו שלחו ליה דאסור אבל אתה מלך כו' והתם אם היו יכולים להתרחק בלא סכנת נפשות איך היה נקרא מציל עצמו ולמה היה הדבר ספק אצל הגבורים ואדונינו דוד לא ידע אלא ודאי דהצלתם היתה מיוחדת בשריפת הגדישין ואעפ"כ אסרו לשרוף אלא ע"מ ליתן הדמים יע"ש והעובדא שהביאו מכסא דכספא ומדברי הירוש' כתב הרב דאינה ראיה דהתם הוי נפקד וידו כיד הבעלים וכסא גביה איתיה ואדעתא דכסא אתו וכיון דש"ח הוא דלא קביל עליה נטירותא אלא מפשיעה כי אתו גנבי עליה לא

מיחייב דהוי כאלו באו על הבעלים עצמן דהוו מסרי ליה כסא דכספא להציל עצמן ברם באנסוהו להביא ממון חבירו מביתו של חבירו כיון דממונא ליתיה גביה עוונותיו גרמו לו דמשמייא קנסו לו לההוא גברא בההוא אונסא דאתו עליה שהרי חפצו של חבירו לאו גביה דידיה איתיה ומשו"ה כל ששלח בו יד ונשא ונתן ביד נעשה עליו גזלן וחייב א"ד ז"ל וכ"כ הנ"י בשם הרא"ה ז"ל וה"ה בשם הרשב"א ז"ל והרא"ש ז"ל בפסקיו יע"ש וכתב עוד הרא"ש ז"ל דיש לפרש הירוש' דפ' החובל אפי' באנסוהו להביא מבית חבירו ואפ"ה פטור כשהלך והביאו דמיירי כגון שידע האנס הממון שבבית אותו פ' ואנסוהו לזה להביאן ובהכי ניחא ליה עובדא דכסא דכספא יע"ש ובפי' דברי הרא"ש הללו איפליגו האחרונים ז"ל דמרן ב"י ז"ל כתב בשם החכם המרשים דכונת הרא"ש דוקא בשידע האנס הממון שבבית פ' וגם ידו של האנס שולטת שם להביאן אצלו דהו"ל כאלו הם קלויים ועומדים בידיעת האנס וזה שהביאן לא קעביד מידי ובזה אף הרי"ף ז"ל מודה וכמבואר בשמעתין בעובדא דחמרא דרב מרי ורב פנחס דכל שהראם תחילה ע"י אונס אפי' הביאן אח"כ ביידיים פטור אמנם אם אין יד האנס שולטת שם אפי' ידע האנס בממון שבידו של אותו פ' ואנסו לזה להביאן והביאן חייב כיון שלולי זה שהביאו אין ביד האנס להביאו וזה הבין ג"כ בדעת הרא"ש הרב פ"מ בח"א סי' צ"ו דרנ"ג ע"א ובי' אבל השלה"ג ומוהרשד"ם חח"מ סי' נ"ה משמע להו בכונת דברי הרא"ש דאפי' דאין יד האנס שולטת שם כל שידע האנס ויחדם לזה להביאן אצלו הו"ל כאלו בא האונס על אותו ממון הידוע לאנס ואפי' הלך זה והביאו פטור ולא תלינן לומר דמשמייא קנסו ליה בשביל עוונותיו שיביאם יע"ש:

והנה הרב משפטי שמואל סי' ע"ג נשאל על איש אחד שאנסוהו אותו מעבדי המלך וכבשו בבית האסורים כדי שיראה לו ליאודי אחד שהיה לפנים עוסק במלאכת המלך במכס ושמו יחיאל ש'אקי ונשאר חייב למלך סך מה והיה שם ג"כ איש אחר שמו יחיאל חזן מתעסק במלאכת אחרת ושלא במכס וכשאנסו לזה להראות את יחיאל ש'אקי אמר אל עבד המלך לא יש כאן מי שחייב למלך כי אם יחיאל חזן ותכף תקפו וחבשו עד שנפרע ממנו מה שלא היה חייב ושוב תבע לדין לאותו האיש שמסר אותו לשלם לו מה שהפסיד ע"י מסירתו:

והרב מ"ש חייבו למוסר מטעמא דהו"ל כאנסוהו להראות משלו והראהו משל חבירו אפי' אי חשיב כמו שאנסוהו להראות סתם הרי לדעת הרי"ף ודעימיה שהם עמודי הוראה שאנו סומכי' עליהם כל שאנסוהו סתם והראה בשל חבירו חייב כמ"ש הנ"י ז"ל והטור ואע"פ שזה לא הראה ליחיאל חזן אלא שהגיד לעבד המלך שיחיאל חזן הוא

החייב הרי מבואר בדברי הפוסקים ובת' הרשב"א והרא"ש דכל שמסר לחבירו אפי' בהגדה בעלמא ובהזכרה לחוד חייב ועוד הוסיף הרב ז"ל לומר דאפי' לדעת החולקים על הרי"ף ודעימיה וס"ל דכל שאנסוהו להראות בסתם והראה בשל חבירו דפטור דאינו אלא גרמא בעלמא כיון שלא נשא ונתן ביד וכן לדעת הרי"ף באנסוהו להראות בפי' בשל חבירו דפטור אפשר דלא אמרו כן אלא בשהראה או הגיד ממון חבירו אבל אם הראה או הגיד ומסר גופו של חבירו ביד אנס לכ"ע מיחייב כיון שקרוב הדבר שיבא לידי פקוח נפש ע"י הכאות ויסורים אמנם מוהר"י פירמון ותלמידו מוהרש"ך נחלקו עליו וכתבו דלשיטת החולקים על הרי"ף ז"ל כל דאיכא אונס להראות או להגיד בין להראות ממון בין להראות גוף בין באנסוהו סתם והראה בשל חבירו בין באנסוהו בפי' על שלו והראה והגיד בשל חבירו פטור כל שלא עשה מעשה בידיים ונשא ונתן ביד ואיכא אונס בדבר:

פרק יא

הלכה יח

כהן שראה את האבידה כו' מבטל עשה דקדושים יהיו ואין עשה דוחה עשה ול"ת כו': דע שהתוס' במכות דט"ו ע"א דעשה ול"ת דגרושה לכהן הוי לאו שאינו שוה בכל: עיין להתוס' ביבמות ד"ו ע"א שכתבו דכל דשוה באנשי' ובנשים חשיב שוה בכל ואלמנה לכ"ג חשיב שוה בכל מפני שגם האשה בכלל האיסור ועוד אמרו דנזיר מצורע מגלח מפני דעשה דגילוח שלו אלים משום שלום הבית אבל עשה ול"ת באלמנה לכ"ג אינו נדחה מפני עשה דיבום יע"ש: וזה הפך דבריהם דמכות ומה שיש ליישב בזה עדיין ק' ממ"ש הם עצמן בר"פ יש מותרות יע"ש וביאור דברי התוס' הללו דמכות שכתבו דאיכא עשה ול"ת גבי גרושה לכהן עיין להתוס' ביבמות ר"פ יש מותרות וע' בסוגיית הגמ' ד"ך ע"ב ועיין בס' דברי אמת דנ"ט ע"ג וד' יע"ש באורך ושם בדק"ה ע"א כתב שרבינו לא מנה עשה דקדו' יהיו מפני שסמך על הסוגיא שבפ"ק דיבמו' ד"ה דמשמע משם דליכא עשה זה גבי כהנים יע"ש ואשתמיט מיניה לשון זה שכתב רבינו כאן דמבואר דאיכא עשה זה גבי כהנים יע"ש:

ובמ"ש עוד רבינו ואין עשה דוחה ל"ת ועשה כתב ה"ה ז"ל כאן דאין אנו צריכין לכך דתיפוק ליה דבעידנא דקא עייל בבית הקברות אכתי לא מקיים מצות עשה דהשב תשיבם ואין עשה דוחה ל"ת אלא כגון כלאים בציצית כו' ומילה בצרעת דבעידנא דקעבר הלאו מקיים את עשה: והנה בענין זה דבעי' בעידנא דמקיים עשה ידחה הלאו אי בכה"ג אמרינן ג"כ בעשה שיש בו כרת דדחי לעשה דאין בו כרת אי בעי' בעידנא כמו גבי לאו

ונראה דבמחלוקת הוא שנוי לבעלי התוס' בין ריב"א ור"י בפסחים דנ"ט עמ"ש בגמ' דמחו' כפורי' דחי ע' דהשלמ' ואתי עש' דק"פ שיש בו כרת ודחי עש' דהשלמ' שאין בו כרת והקשה ריב"א דאנן בעי' בעידנא דמיעקר עש' דהשלמה לקיים עש' דפסח דהיינו אכיל' הפסח והכא בעידנא דשחיט קרבנות כפרתו אחר הקרב' התמיד של בין הערבים ודחי ע' דהשלמה לא קמקיים עשה דאכילת פסח עד הלילה והוא ז"ל תירץ דה"נ הוי בעידנא כגון ששוחט ק"פ שלו תחילה אחר תמיד של בין הערבים אע"פ שעדיין לא הקריב כפרתו דשוחטין וזורקין על טבול יום אע"פ שעדיין לא טבל משום דבידו לטבול ושמשא ממילא ערבא וכן על מחוסר כפורי' כשמסר מעו' כפרתו לב"ד דליכא חששא שיתעצל ולא יביא כפרתו וכל שראוי לאכול הפסח בלילה אפי' לא אכל כשהקריבו הק"פ עליו נפטר' מידי חיוב הקרבת פסח ופטו' מלעשות פסח שני אלא שביטל מ"ע דאכילת פסח הילכך כשמביא כפרתו אחר תמיד של ב' הער' ודחי עשה דהשלמה הו"ל בעידנא דאז הוי ראוי לאכול לערב ונמצא מקיים עשה דהקרבת פסח ויצא י"ח הפסח כיון דראוי לאכול לערב ע"י הקרבת קרבנות כפרתו ואין הדבר תלוי באכילתו זו היא ס' ריב"א ז"ל ור"י נחלק עליו ואמר דאין צורך לומר דשוחטין הפסח עליו תחילה כי היכי דלהוי בעידנא אלא תחילה שוחטין קרבנו' כפרתו ואח"ך הפסח ואע"ג דבשעה דשוחטי' כפרתו ודחי עשה דהשלמה עדיין לא הקריב הפסח ולא הוי בעידנא דעקר לעשה דהשלמה קמקיים עש' דפסח אין קפידא בדבר דדוקא גבי עשה ול"ת דאמרינן אתי עשה ודחי ל"ת דהלא תעשה הוא חמור טפי מעשה אז בעינן שיהיה בעיד' דמיעקר לאו דלקיים עש' אפי' בעש' חמיר אבל עש' חמי' דאתי לדחויי עשה אח' כיון דלא אתי לדחויי אלא עשה לא בעי' בעידנא והביא ראיה מההיא דר"א ששיחרר עבדו להשלימו לעשרה ועבר אעשה דלעולם בהם תעבודו משום עשה דונקדשתי בתוך בני ישראל שהוא עשה דרבים אע"ג דבשעה שמשחררו לא קמקיים עשה דונקדשתי וכן בפרק שלוח הקן שלח תשלח אפי' לדבר מצוה כגון טהרת מצורע ע"י שתי צפרים חיות ופרכינן למה לי קרא האי עשה והאי עשה ואין עשה דוחה עשה ומשני אצטריך מהו דתימא עשה דטהרת מצורע חמיר דאיכא שלום הבית וגדול השלום ששמו הגדול נמחה במים ודחי עשה דשלח תשלח קמ"ל הרי דאי לאו קרא הו"א דאתי עשה דחמיר ודחי עשה קל אע"ג דלא הוי בעידנא דבשע' ששוחט הצפור לטהרת מצורע קעקר עשה דשלח תשלח ועשה דטהרת מצורע לא קמקיים עשה עד אחר שמזין עליו אלא ודאי דגבי עשה חמיר עם עשה קל ולא בעינן בעידנא:

וראיתי להרב הגדול כמהר"א זאבי בדרשותיו פ' בשלח שכתב דריב"א לא חש לראיות

הללו דבשחרור עבדו של ר"א ס"ל כמ"ש הר"ן בפ' השולח עלה דאמר שמואל כל המשחרר עבדו עובר בעשה דלאו עשה גמור קאמר דאי עשה גמור היכי דחינן עשה שבתורה משו' האי מצוה דונקדשתי אע"ג דלא הוי בעידנא גם הראיה שהביא מהיא דטהרת מצורע דדחי עשה דשלח תשלח אע"ג דבשעה ששלח הצפור של שלוח הקן לתוך המים ודחי עשה דשלח תשלח לא קמקיים עדיין עשה דטהרת מצורע עד שעה שמזין עליו: כתב הרב ז"ל דריב"א ס"ל כמ"ש הר"ן שהביא הרב הנמקי בפרק אלו מציאות ד"ל עלה דאמרינן התם דאין עשה דהשבת אבידה דחי ל"ת ועשה דטומאה כגון שהיתה בב"הק וכתב הנמקי ואיכא דמקשה למה לי טעמא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה ת"ל דאפילו ליכא אלא ל"ת לחוד לא דחי ליה עשה דהשבת אבידה כיון דבעידנא דקעקר לאו דלנפש לא יטמא לא קמקיים עדיין עשה דהשבת אבידה עד שיחזירנה לבעליו ותירץ בשם הר"ן דה"נ בשעה שהוא מתעסק במצות השבת אבידה קמקיים עשה אע"פ שעדיין לא גמרה דהוא ז"ל סבור דגוף עיקר העשה מתחיל משעת ראיית אבידה וכתב שר"י הלוי ן' מיגאש ז"ל חלוק ע"ז וס"ל דעיקר העשה אינו אלא בשעה שמשיב אבידה והשאר אינו אלא כעין מכשירי מצוה ודמי לשאר מכשירי מצוה אע"פ שצריך לעקור הלולב מן הדקל לעיקר מצות נטילת לולב העיקר הוא נטילת לולב אע"פ שמתעסק מתחילה לקיום המצוה גם ההשבה נמי כן הוא עכ"ל ובכן ריב"א ס"ל כהר"ן דכל שהוא עסוק במכשירי המצוה הרי הוא כמצוה עצמה ולהכי הוא דחי שחיטת הצפור לטהרת המצורע אע"פ דבשעת שחיטת הצפור לא נגמר טהרת המצורע עד שיזו עליו מ"מ כיון שהוא עסוק במכשירי המצוה הרי הוא כעוסק במצוה עצמה והו"ל בעידנא: אמנם ר"י ס"ל כסברת ר"י ן' מיגאש שהביא הנ"י דאפי' עוסק במכשירי המצוה שאי אפש' להמצוה להתקיים בלתו לאו עוס' במצוה בעידנא מקרי:

והנה מתוך דבריו מבואר יוצא דס"ל לדעת הר"ן כל הכשר מצוה דדמי להיא דהשבת אבידה חשיב העוסק בה כעוסק במצוה עצמה ולהכי דימה הרב ההיא דעוסק בשחיטת צפורי מצורע לטהר את המצורע כאלו עוסק בהזאתו ממש עליו וחשיב בעידנא לדעת ריב"א והר"ן ולא כן אנכי עמדי אחרי התאבקי בעפרות זהב לו דלדידי אף הר"ן ז"ל אזיל ומודה לסברת הר"י הלוי בכל הכשר מצוה אף דדמי להשבת אבידה דאי אפשר להשיבה בלתי הליכה כעוקר לולב מן האילן לצורך נטילתו דלא חשיב העוסק בהכשר מצוה כעוסק במצוה עצמה ודוקא גבי הליכת להשיב האבידה הוא שכתב הר"ן דחשיב כעוסק במצוה דמשמע ראיית אבידה מתחיל עיקר העשה דהשב תשיבם לאחיך יען מיד משעת ראייתה של האבידה רמי רחמנא עילויה לאו דלא תוכל להתעלם ועשה דהשב

תשיבם לאחיך ומשמע ליה להר"ן ז"ל דכשם שהלאו מתחיל מיד ה"נ העשה וכאלו אמר לא תוכל להתעלם התעסק מיד בהשבתה ואע"פ שלא נגמר העשה עד שימסרנה ביד בעליו מ"מ כבר התחיל במצוה עצמה דרמי רחמנא עליה להתעסק בהשבתה מיד והו"ל כמילה בצרעת דחשיב בעידנא אע"פ שמל ולא פרע למילה כאלו לא מל ומיד שמל וחתך את הצרעת עדיין לא גמר את המצוה מ"מ חשיב בעידנא כיון שהתחיל במצוה רמי רחמנא עליה בהדייא ה"נ דוכוותא היא אבל בשאר הכשר מצוה דלא גלי רחמנא דאיכא מצוה עליה להתעסק בהכשר המצוה לא חשיב כעוסק במצוה עצמה אע"פ שאי אפשר לעשות המצוה עצמה בלתי הכשר המצוה דאם כדברי הרב מוהר"א זאבי ז"ל דכל הכשר מצוה לדעת הר"ן חשיב כעוסק במצוה עצמה ק' שהר"ן ז"ל גופיה בפ"ג דר"ה עלה דמתני' דשופר דר"ה אין מפקחי' עליו את הגל כו' ואמרי' בגמ' מ"ט י"ט עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה כתב הר"ן ז"ל וז"ל ודקא יהבינן טעמא משום דאין עשה דוחה ל"ת ועשה קושטא דמילתא קאמר מיהו לא צרכינן להכי דאפי' הוי י"ט ל"ת גרידא לא אתי מכשירי מצות שופר ודחי לה דהא בעידנא דקעקר ללאו לא קמקיים עשה דשופר ואם איתא דס"ל להר"ן ז"ל דבכל מכשירי מצוה דאי אפשר למצוה בלתו חשיב כעוסק במצוה עצמה דומייא דהשבת אבידה לימא דמשו"ה יהבינן טעמא משום דאין עשה דוחה ל"ת ועשה משום דאי הוי ל"ת גרידא הוה דחי ליה עשה דחשיב בעידנא כיון דעסיק במכשירי מצוה אלא ודאי כדאמרן דדוקא בהשבת אבידה הוא שכתב הר"ן ז"ל דמשעת ראיית האבידה ומתחיל להתעסק בה חשיב מתעסק בגוף עיקר העשה מטעמא דאמרן דאיתקש העשה דהשב תשיבם לאחיך ללאו דלא תוכל להתעלם דמתחיל משעת ראייתה ובהכי ניחא לי מה שראיתי להרמ"ל ברפ"י מה' ק"פ ככתוב כ"ז בספרי הקטן ח"א ה' מילה שורש אתי עשה ודחי ל"ת יע"ש ועיין במה שאכתוב לקמן בס"ד בה' מו"ל שורש מלוה על המשכון אם הוא ש"ח או ש"ש יע"ש באורך ועיין במה שכתבתי בזה בשורש מתנה עמש"ב בח"ב יע"ש באורך:

והנה מדברי התוס' שכתבנו לעיל משם ר"י דדוקא גבי עשה ול"ת הוא דבעינן בעידנא משו' דהל"ת חמור ולא דחי עשה אלא בעידנא אבל עשה חמיר שבא לדחות עשה קל לא בעינן בעידנא והכריח כן מההיא דר"א ששיחרר עבדו להשלימו לעשרה דאתי עשה דרבים דונקדשתי ודחי עשה דיחיד דלעולם בהם תעבודו מבואר דס"ל דעשה אפי' חמיר לא דחי ל"ת אלא בעידנא ותמהני על הרב יד אהרן ז"ל שכתב בא"ח סי' תמ"ו דעל מ"ש מרן ב"י ז"ל בשם שבולי הלקט בסי' צ"ז דשופר של ר"ה ששנינו במתני' דאין מפקחי' את הגל וכו' ויהבינן טעמא בגמרא משום דתקיעת שופר עשה וי"ט עשה ול"ת ואין עשה

דוחה ל"ת ועשה והוק' לו מה שהק' הר"ן דאפי' לא הוי אלא ל"ת גרידא אכתי לא הוי בעידנא ומשו"ה לא דחי לל"ת ותירץ בשם יש מפרשי' דמצוה דרבים דחי ל"ת אע"פ דלא הוי בעידנא וכתב הרב יד אהרן דיש ראיה לדבריו ממ"ש גבי ר"א ששיחרר עבדו משום מצוה דרבים דונקדשתי אע"ג דלא הוי בעידנא יע"ש ואשתמיט מיניה דברי התוס' שכתבו בהדייא דהתם שאני דהוי עשה דקיל מל"ת ולהכי לא בעי' בעידנא ודחי ליה עשה חמיר דרבים אבל גבי ל"ת כל דלא הוי בעידנא לא דחי ליה עשה אפי' חמיר: